

บทที่ 1

บทนำ

สภาพทั่วไปและความสำคัญของปัญหา

ตลอดระยะเวลาเกือบ 6 ทศวรรษนับตั้งแต่ "คณะราษฎร" ทำการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มาเป็นการปกครองในระบอบประชาธิปไตยเมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 ประเทศไทยยังคงประสบกับปัญหาในการพัฒนาทางการเมืองมาโดยตลอด ประเด็นปัญหาสำคัญประการหนึ่งในการพัฒนาทางการเมือง นอกจากจะเป็นประเด็นปัญหาจากการแทรกแซงทางการเมืองของคณะทหารโดยมีการรัฐประหาร และการกบฏอยู่อย่างสม่ำเสมอแล้ว¹ ก็คือ ปัญหาการที่ประชาชนคนไทยขาดการมีส่วนร่วมทางการเมือง (political participation)² ทั้งการขาดการมีส่วนร่วมโดยการขาดความรู้ ความสนใจ ของประชาชนเอง และการขาดการมีส่วนร่วมที่มาจากสถาบันสำคัญทางการเมือง คือ พรรคการเมือง หน่วยราชการ กองทัพ และอื่นๆ ไม่ได้ทำการส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนอย่างจริงจัง ดังนั้น การเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยของไทยในปัจจุบันจึงยังไม่พัฒนาไปเท่าใดนัก หรือยังไม่พัฒนาไปสู่ภาวะความเป็นทันสมัย (modernization) แต่อย่างใด

โดยทั่วไปนั้น มักจะพบว่าการมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับพื้นฐาน คือ การใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้ง (election) ตัวแทน ของประชาชนจึงมักจะเป็นลักษณะการมีส่วนร่วมโดยการถูกระดม (mobilized participation) เป็นส่วนใหญ่³ กล่าวคือ ในกรณีการเลือกตั้งที่จัดให้มีขึ้นแต่ละครั้งทั้งการเลือกตั้งทั่วไป (general election) หรือการเลือกตั้งซ่อม (by-election)

¹ ชัยอนันต์ สมุทวณิช, ปัญหาการพัฒนาทางการเมืองไทย (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530).

² สุจิต บุญบงการ, การพัฒนาทางการเมืองไทยของไทย: ปฏิสัมพันธ์ระหว่างทหาร สถาบันทางการเมืองและการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2531).

³ เรื่องเดียวกัน.

ประชาชนมักจะไปใช้สิทธิในการเลือกตั้งโดยการชักจูงของเจ้าหน้าที่ราชการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากผู้ใหญ่บ้าน กำนันหรือผู้นำในท้องถิ่น และจากบรรดาคัดค้านของผู้สมัครรับเลือกตั้ง (candidates) หรือที่เรียกว่า "หัวคะแนน" ซึ่งหลายมากกว่าที่ประชาชนจะไปใช้สิทธิใช้เสียงโดยความสมัครใจหรือสามัญสำนึกของตนเอง

ส่วนการมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับที่สูงขึ้นมา คือการเข้าร่วมกิจกรรมกับพรรคการเมือง (political party) ก็มีลักษณะที่น่าสนใจเพราะนับว่าเป็นประเด็นปัญหาของการมีส่วนร่วมและการพัฒนาทางการเมืองเช่นเดียวกัน กล่าวคือ ประชาชนส่วนใหญ่โดยเฉพาะอย่างยิ่งประชาชนในชนบทจำนวนมากไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมกับพรรคการเมืองในลักษณะของการเป็นสมาชิกพรรคหรือเข้าร่วมกิจกรรมกับพรรคการเมืองแต่อย่างใด ทั้งนี้เพราะพรรคการเมืองส่วนใหญ่มักเป็นพรรคขนาดเล็กเกิดขึ้นจากการรวมตัวของนักการเมืองในรัฐสภาเพื่อสนับสนุนผู้นำทางการเมืองคนใดคนหนึ่ง เป็นสำคัญ⁴ พรรคการเมืองไทยโดยทั่วไปจึงไม่เน้นการมีฐานสนับสนุนจากประชาชน ในลักษณะของพรรคมวลชน (mass party) แต่จะเน้นการรวมตัวในกลุ่มของสมาชิกรัฐสภาด้วยกันเป็นหลัก ส่วนการแสวงหาความสนับสนุนจากประชาชนนั้น มักจะกระทำเฉพาะในช่วงฤดูการหาเสียงเลือกตั้ง เป็นสำคัญ โดยเน้นการระดมและชักจูงโดยบรรดา "หัวคะแนน" ดังกล่าวแล้ว

ในความเป็นจริงนั้น พรรคการเมืองไทยเกิดขึ้นมานานแล้ว โดยพรรคการเมืองพรรคแรกเกิดขึ้นมาพร้อมๆ กับการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 นั่นเอง กล่าวคือ "คณะราษฎร" ซึ่งประกอบด้วยทหาร ตำรวจ และพลเรือนจำนวนมากนับเป็นพรรคการเมืองพรรคแรกของไทย เพราะเป็นกลุ่มคนที่ร่วมกันโดยมีวัตถุประสงค์ในการเข้ายึดอำนาจการปกครองใช้อำนาจการปกครอง และดำเนินการปกครองไปตามแนวนโยบายของกลุ่ม และหลังจาก "คณะราษฎร" ได้เกิดการขัดแย้ง และแตกแยกกันมาเวลาต่อมา พรรคการเมืองไทยก็เกิดขึ้นและดำเนินการตามโอกาสทางการเมืองที่เปิดให้มาจนถึงปัจจุบัน ดังนั้นพรรคการเมืองไทยจึงมีวิวัฒนาการมานานพอสมควร และมีบทบาททางการเมืองสูงมากในบางช่วงสมัย เช่น ในช่วงระหว่างปี พ.ศ.2522 ถึงเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ.2534 เป็นต้น

⁴ โบรดุราบายสะเอียตติน กระมล ทองธรรมชาติ, รัฐสภาในระบบการปกครองของไทย (พระนคร: โรงพิมพ์สมาคมนักคิดค้นศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2514). และปรีชา หงษ์ไกรเลิศ, พรรคการเมืองและปัญหาพรรคการเมืองไทย (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, 2524).

เมื่อพิจารณาพรรคการเมืองไทยทั้งระบบ (Thai political party system) แล้ว จึงเห็นได้ว่า พรรคการเมืองมีการพัฒนาตัวเองอยู่เสมอ รวมทั้งการปรับตัวให้เข้ากับภาวะการณ์ และยุคสมัย หรือสภาวะแวดล้อมต่างๆ ซึ่งได้แก่ ระบบการเมืองเศรษฐกิจและสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในความสัมพันธ์ของพรรคการเมืองกับประชาชนนั้น พรรคการเมืองในปัจจุบันได้เริ่ม ให้ความสำคัญกับการชักจูงให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมด้วยพรรคการเมืองมากขึ้น โดยมีการจัดตั้ง สาขาพรรค หรือจัดตั้งตัวแทนพรรคไว้ในที่ต่างๆ ทั้งในกรุงเทพมหานครและต่างจังหวัด ในส่วนของ ประชาชนเอง เมื่อมีโอกาสไปใช้สิทธิเลือกตั้งหลายครั้ง ได้รับการระดมและชักจูงจากบุคคลหลาย ฝ่าย รวมทั้งการได้รับฟังข่าวสารจากสื่อสารมวลชนต่างๆ อย่างกว้างขวางขึ้นในปัจจุบัน เช่น จาก โทรทัศน์และหนังสือพิมพ์ เป็นต้น ประชาชนก็เริ่มตื่นตัวและให้ความสนใจในทางการเมือง และ พรรคการเมืองมากขึ้นด้วยเช่นกัน แม้ว่าจะยังคงมีปัญหาการมีส่วนร่วมทางการเมือง ในระดับตัว ของประชาชนอยู่ก็ตาม

ปัญหาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนนับว่าเป็นปัญหาโดยทั่วไปของระบบ การเมืองการปกครองของไทย แต่ปัญหานี้ก็มีปัจจัยที่เป็นต้นเหตุของปัญหาแตกต่างกันไปในแต่ละ ท้องที่ กล่าวคือ ปัจจัยที่เป็นต้นเหตุของการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในกรุงเทพมหานคร ย่อมแตกต่างจากประชาชนในส่วนภูมิภาค และในตนเองเดียวกันประชาชนในภาคเหนือย่อมแตกต่าง จากประชาชนในภาคใต้ หรือภาคอื่นๆ และประชาชนในแต่ละภาคที่อาศัยอยู่ในแต่ละจังหวัดที่มี สภาพแวดล้อมแตกต่างกัน มีขนบธรรมเนียมประเพณีแตกต่างกันก็ย่อมมีส่วนร่วมทางการเมืองแตก ต่างกันด้วย

ในกรณีของจังหวัดปัตตานี ซึ่งนับเป็นจังหวัดชายแดนจังหวัดหนึ่งใน 5 จังหวัดชายแดน ภาคใต้ นั้น ก็เป็นจังหวัดที่มีลักษณะเฉพาะของตนเอง กล่าวคือ จังหวัดปัตตานีมีประชากรส่วนใหญ่ นับถือศาสนาอิสลาม พูดภาษามลายูเป็นภาษาถิ่น มีขนบธรรมเนียมประเพณีเฉพาะของกลุ่มคนใน จังหวัด ประชาชนส่วนใหญ่ในจังหวัดนี้ฐานะยากจน ประกอบอาชีพทางด้านเกษตรกรรม เป็นหลัก การดำรงชีวิตของชาวจังหวัดปัตตานีผูกพันอยู่กับศาสนาอิสลาม ซึ่งมีลักษณะ เป็นทั้งวิถีชีวิต ความเชื่อ และแบบแผนในการดำรงชีวิตของคน ดังนั้นผู้นำทางศาสนา ซึ่งได้แก่ อิหม่าม คอเต็บ และบิหลัน จึงถือว่าเป็นบุคคลสำคัญและมีอิทธิพลสูงในกลุ่มชาวมุสลิมหรือผู้ที่นับถือศาสนาอิสลาม และเป็นบุคคล สำคัญในการติดต่อพบปะกับทางราชการหรือบุคคลจากสังคมภายนอก

โดยพื้นฐานทั่วไปในทุกสังคมนั้น ผู้นำ (leaders) นั้นจะมีความสำคัญต่อคนในกลุ่มทั้งใน
ฐานะของผู้นำกลุ่มคนและในฐานะตัวแทนของกลุ่มในการมีปฏิสัมพันธ์กับสังคมภายนอก เช่น ความ
สัมพันธ์กับทางราชการ หรือการพบปะเจรจาในปัญหาสำคัญของท้องถิ่น เป็นต้น ในกรณีของจังหวัด
ปัตตานีก็เช่นกัน ผู้นำทางศาสนา (Islamic leaders) ซึ่งเป็นผู้นำอย่างไม่เป็นทางการก็ถือว่าเป็น
บุคคลที่มีบทบาทสำคัญในด้านต่างๆ ดังกล่าว และรวมทั้งด้านการระดมหรือชักจูงให้ประชาชน
ไปใช้สิทธิเลือกตั้ง การถูกชักจูงจากตัวแทนผู้สมัคร จากผู้สมัคร หรือจากบุคคลที่เป็นตัวแทนพรรค
การเมืองต่างๆ ในประเด็นที่เกี่ยวกับการเลือกตั้ง การสนับสนุนผู้สมัครและพรรคการเมือง หรือ
การมีส่วนร่วมทางการเมือง ผู้นำทางศาสนาเหล่านั้นจึงมีส่วนร่วมทางการเมืองในลักษณะดังกล่าว
มาโดยตลอด และอาจนับว่าเป็นการได้รับข่าวสารทางการเมืองในอีกช่องทางหนึ่ง ซึ่งอาจมีส่วน
ส่งเสริมความรับรู้ความเข้าใจในทางการเมืองของผู้นำศาสนาเหล่านั้นไม่มากนัก

จากสภาพโดยทั่วไปต่างๆ ที่กล่าวมาข้างต้น จึงเกิดประเด็นสำคัญที่น่าสนใจยิ่งประเด็น
หนึ่ง คือ การที่บรรดาผู้นำศาสนาอิสลามระดับต่างๆ ในจังหวัดปัตตานี ได้มีความเกี่ยวข้องกับ
ผู้สมัครและพรรคการเมืองในหลายลักษณะมานานดังกล่าวมานั้น ผู้นำศาสนาอิสลามมีลักษณะของการมี
ส่วนร่วมทางการเมืองต่อระบบพรรคการเมืองในลักษณะเช่นใดบ้าง กล่าวคือ ผู้นำศาสนาอิสลาม
ที่มีระดับหรือตำแหน่งทางศาสนา สถานะทางสังคม ตลอดจนอายุ ช่วงเวลาที่อยู่ในตำแหน่งหน้าที่
และฐานะทางเศรษฐกิจที่แตกต่างกัน จะมีลักษณะของการมีส่วนร่วมทางการเมืองต่อระบบพรรค
การเมืองในลักษณะเช่นใดใน 2-3 ลักษณะสำคัญคือ การมีส่วนร่วมในการเลือกตั้ง การชักจูง
ประชาชนให้ไปลงคะแนนเสียงให้กับผู้สมัครและพรรคการเมืองบางพรรคในลักษณะของ "หัวคะแนน"
จนถึงการกระทำตัวในการเป็นตัวแทนพรรคการเมือง เพื่อถ่ายทอดข่าวสารหรือเป็นสื่อกลางระหว่าง
พรรคการเมืองกับประชาชน และกระทำบทบาทอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับระบบพรรคการเมือง

ดังนั้นจึงเกิดประเด็นปัญหาขึ้นหลายลักษณะที่เกี่ยวข้องกับลักษณะการมีส่วนร่วมทางการเมือง
เมืองของผู้นำศาสนาที่มีต่อระบบพรรคการเมืองไทย กล่าวคือ ประเด็นที่เกี่ยวกับสภาพส่วนตัว
ของผู้นำศาสนาอิสลาม ซึ่งมีสภาพที่แตกต่างกันหลายมิติ ทั้งมิติทางด้านอายุ สถานภาพทางเศรษฐกิจ
สังคม ตลอดจนตำแหน่งทางศาสนา มีส่วนสัมพันธ์กับรูปแบบหรือลักษณะการมีส่วนร่วมทางการเมือง
ต่อระบบพรรคการเมืองในลักษณะที่เหมือนหรือแตกต่างกันหรือไม่อย่างไร ในลักษณะใดบ้าง
ประเด็นเหล่านี้จึงเป็นคำถามที่น่าสนใจจะหาคำตอบหรือหาคำอธิบายอย่างยิ่ง

วัตถุประสงค์ในการศึกษา

การศึกษาเรื่อง "ลักษณะการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้นำศาสนาอิสลามต่อระบบพรรคการเมืองในจังหวัดปัตตานี" นี้ มีวัตถุประสงค์สำคัญในการศึกษาหลายประการ คือ

1. ต้องการทราบถึงลักษณะการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้นำศาสนาอิสลามในจังหวัดปัตตานีที่มีต่อระบบพรรคการเมืองไทยว่ามีรูปแบบอย่างไร และในลักษณะใดบ้าง โดยเฉพาะอย่างยิ่งรูปแบบการมีส่วนร่วมที่เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้ง การชักจูงประชาชน การสมาคมติดต่อกับพรรคการเมือง และในลักษณะอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับระบบพรรคการเมือง
2. ต้องการทราบว่า ผู้นำศาสนาอิสลามในจังหวัดปัตตานีที่มีพื้นฐานของสถานภาพทางด้านต่างๆ ซึ่งได้แก่ สถานภาพของตำแหน่งศาสนา สถานภาพทางสังคม เศรษฐกิจ ตลอดจนช่วงอายุ และระยะเวลาที่อยู่ในตำแหน่งทางศาสนาแตกต่างกัน จะมีลักษณะการมีส่วนร่วมทางการเมืองต่อระบบพรรคการเมืองไทยแตกต่างกันหรือไม่อย่างไร มีส่วนที่คล้ายคลึงกันและแตกต่างกันในลักษณะใดบ้าง
3. ถ้าผู้นำศาสนาอิสลามในจังหวัดปัตตานีมีลักษณะการมีส่วนร่วมทางการเมืองแตกต่างกันเพราะมีทัศนคติหรือแนวความคิดต่อระบบพรรคการเมืองแตกต่างกันทั้งในด้านลบ คือการมีแนวความคิดหรือพฤติกรรมไปในเชิงไม่ยอมรับระบบพรรคการเมือง และการมีแนวความคิดหรือพฤติกรรมในด้านบวก คือยอมรับระบบพรรคการเมืองนั้น จะสามารถอธิบายถึงสาเหตุที่มาของลักษณะการมีส่วนร่วมทางการเมือง เช่นนี้ได้อย่างไร นอกจากสาเหตุจากปัจจัยพื้นฐานสถานภาพส่วนตัวต่างๆ ดังกล่าวแล้ว
4. ต้องการทราบถึงแนวโน้มของลักษณะการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้นำศาสนาอิสลามต่อระบบพรรคการเมืองไทยในอนาคตว่าจะมีลักษณะเช่นใดบ้าง

ขอบเขตในการศึกษา

การศึกษาเรื่อง "ลักษณะการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้นำศาสนาอิสลามต่อระบบพรรคการเมืองในจังหวัดปัตตานี" นี้ มีขอบเขตในการศึกษาที่ผู้นำศาสนาอิสลาม (Islamic leaders) ทั้งหมดในจังหวัดปัตตานี คือผู้ที่มีฐานะเป็นอิหม่าม คอเด็บ และบิหลัน ของแต่ละมัสยิดซึ่งตั้งอยู่ในหมู่บ้าน ตำบล และอำเภอต่างๆ ทั้งจังหวัดปัตตานี ซึ่งมีจำนวนและรายละเอียดจะได้ตามตารางที่ 1 หน้า 6

โดยจากจำนวนอิหม่าม คอเต็บ และบิหลัน ทั้งหมด 1,620 คนดังกล่าว จะได้ทำการพิจารณาคัดเลือกออกมาเป็นกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาประมาณกลุ่มละ 50 คน กล่าวคือ จากจำนวนอิหม่ามทั้งหมดในจังหวัดปัตตานี 540 คน จะคัดเลือกเป็นกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา 50 คนโดยให้กระจายออกไปในอำเภอและตำบลต่างๆ อย่างทั่วถึงเท่าที่จะทำได้ กรณีของคอเต็บและบิหลัน ก็เช่นเดียวกัน โดยจะคัดเลือกคอเต็บเป็นกลุ่มศึกษาจำนวน 50 คน จากจำนวนทั้งหมด 540 คน และคัดเลือกบิหลันเป็นกลุ่มศึกษาจำนวน 50 คน จากจำนวนทั้งหมด 540 คน (โปรดดูรายละเอียดจำนวนอิหม่าม คอเต็บ และบิหลัน ในแต่ละอำเภอของจังหวัดปัตตานีในตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 ผู้นำศาสนาอิสลามในจังหวัดปัตตานี แยกตามรายอำเภอ

ลำดับที่	อำเภอ	จำนวน (คน)			หมายเหตุ
		อิหม่าม	คอเต็บ	บิหลัน	
1	เมืองปัตตานี	52	52	52	มีมัสยิด 52 แห่ง
2	โคกโพธิ์	48	48	48	มีมัสยิด 48 แห่ง
3	กิ่ง อ.ทุ่งยางแดง	25	25	25	มีมัสยิด 25 แห่ง
4	ปะนาเระ	32	32	32	มีมัสยิด 32 แห่ง
5	มายอ	55	55	55	มีมัสยิด 55 แห่ง
6	กิ่ง อ.ไม้แก่น	12	12	12	มีมัสยิด 12 แห่ง
7	ยะรัง	88	88	88	มีมัสยิด 88 แห่ง
8	ยะหริ่ง	73	73	73	มีมัสยิด 73 แห่ง
9	สายบุรี	60	60	60	มีมัสยิด 60 แห่ง
10	หนองจิก	65	65	65	มีมัสยิด 65 แห่ง
11	กิ่ง อ.กะพ้อ	19	19	19	มีมัสยิด 19 แห่ง
12	กิ่ง อ.แม่ลาน	11	11	11	มีมัสยิด 11 แห่ง
	รวม	540	540	540	มีมัสยิด 540 แห่ง

ที่มา : ข้อมูลจากศาลากลางจังหวัดปัตตานี ปี พ.ศ.2534.

กลุ่มประชากรในการศึกษา (sampling) จึงได้แก่ อิหม่าม คอยเต็บ และบิหลัน ในจังหวัดปัตตานีจำนวน 150 คน ส่วนหน่วยในการวิเคราะห์ (unit of analysis) ก็คือ ลักษณะการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้นำศาสนาอิสลามในจังหวัดปัตตานีที่มีต่อระบบพรรคการเมือง ซึ่งได้จากการสัมภาษณ์อย่างเจาะลึก ดังจะได้กล่าวถึงรายละเอียดในลำดับต่อไป

ระเบียบวิธีในการศึกษา

การศึกษาเรื่อง "ลักษณะการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้นำศาสนาอิสลามต่อระบบพรรคการเมืองในจังหวัดปัตตานี" นี้ ใช้วิธีการศึกษาในหลายวิธีการคือ การสำรวจเอกสารข้อมูลต่างๆ (documents) ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งการออกแบบสัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลซึ่งเป็นวิธีการศึกษาในเชิงสำรวจ (survey research) ด้วย ทั้งนี้ได้แบ่งขั้นตอนในการศึกษาออกเป็น 2 ขั้นตอนใหญ่ๆ คือ

ขั้นตอนแรก เป็นการสำรวจเอกสารและข้อมูลต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับระบบพรรคการเมืองไทย (Thai political party system) และผู้นำศาสนาอิสลามในจังหวัดปัตตานี ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเอกสารประเภทหนังสือทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ วารสาร บทความ และอื่นๆ โดยสามารถค้นคว้าได้จากห้องสมุดหลายๆ แห่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งห้องสมุด รุฟุส ดี. สมิต คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย นอกจากนี้ก็เป็นข้อมูลจากสถานที่ราชการที่เกี่ยวข้องคือ กระทรวงมหาดไทย กรุงเทพมหานคร และศาลากลางจังหวัดปัตตานี เป็นต้น

เมื่อได้ข้อมูลในขั้นตอนนี้แล้ว ก็จะมาคัดเลือกและเรียงลำดับข้อมูล แล้วทำการเรียบเรียงเพื่อนำเสนอในบทที่ 1 บทที่ 2 บทที่ 3 และบทที่ 4 แล้วจึงดำเนินการในขั้นตอนที่สอง ซึ่งเป็นขั้นตอนสุดท้ายต่อไป

ขั้นตอนสุดท้าย ทำการออกแบบสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลจากกลุ่มประชากรในจังหวัดปัตตานีที่ทำการศึกษ โดยตั้งคำถามในลักษณะคำถามปลายเปิด หรือคำถามที่เป็นลักษณะการสัมภาษณ์เจาะลึกตามแบบ (formal depth interview) โดยเน้นสัมภาษณ์ถึงแนวความคิดที่แสดงถึงลักษณะการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้นำศาสนาอิสลามในจังหวัดปัตตานีต่อระบบพรรคการเมืองไทยเป็นสำคัญ

หลังจากทำการสัมภาษณ์เสร็จสิ้นแล้ว จึงจะได้นำเอาข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาแยกประเภท จัดลำดับข้อมูล เพื่อทำการวิเคราะห์ ก่อนจะทำการเรียบเรียงนำเสนอข้อมูลในบทที่ 5

และบทที่ 6 ต่อไป ซึ่งจะนำเสนอผลการศึกษาในเชิงพรรณนา (description) และการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) ประกอบกัน

แนวความคิดที่ใช้ในการศึกษา

การศึกษาเรื่อง "ลักษณะการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้นำศาสนาอิสลามต่อระบบพรรคการเมืองในจังหวัดปัตตานี" นั้น ต้องอาศัยแนวคิดและกรอบทฤษฎีสำคัญ 3 แนวทาง คือ

1. แนวความคิดเกี่ยวกับผู้นำ (leader theory)
2. แนวความคิดเกี่ยวกับระบบพรรคการเมือง (political party system) และ
3. แนวความคิดเกี่ยวกับทัศนคติ (attitude) และการมีส่วนร่วมทางการเมือง (political participation)

ในประเด็นของแนวความคิดเกี่ยวกับผู้นำนั้น มีผู้ทำการศึกษาไว้มากมายทั้งนักวิชาการต่างประเทศและนักวิชาการชาวไทย โดยส่วนใหญ่เน้นศึกษาในส่วนที่เกี่ยวกับความหมาย การจำแนกประเภทหรือลักษณะ และบทบาทหน้าที่ของผู้นำ ทั้งนี้แนวความคิดส่วนใหญ่เชื่อว่าในทุกสังคมจะมีผู้นำ (leader) อยู่แล้วโดยธรรมชาติ เพราะโดยธรรมชาตินั้นคนในสังคมมีลักษณะของการแบ่งแยกออกเป็นชั้นๆ (classes) ตามการจัดช่วงชั้นทางสังคม (social stratification) และผู้นำก็จะปรากฏอยู่ในปรากฏการณ์ทางสังคมดังกล่าวได้ด้วย

นักวิชาการบางคนให้ความหมายของ "ผู้นำ" ว่า ผู้นำเป็นผู้บริหารงานของกลุ่มหรือสังคม โดยจะทำหน้าที่เกี่ยวกับการอำนวยความสะดวกต่างๆ การจูงใจ การริเริ่มสร้างสรรค์ การประนีประนอมและการประสานงาน เพื่อให้เกิดพลังร่วมของกลุ่มหรือสังคม และมุ่งหวังให้การดำเนินงานบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้⁵

⁵ ยกตัวอย่างเช่น John M. Pfiffner and Robert V. Presthus, Public Administration (Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice-Hall Inc., 1965). และ Roderick Bell, David V. Edwards and Harrison Wagner, Political Power: A Reader in Theory and Research (New York: The Free Press, 1969), P.112.

ผู้นำจึงเป็นบุคคลที่มีลักษณะหรือคุณสมบัติเฉพาะพิเศษกว่าบุคคลทั่วไปในกลุ่ม เช่น มีฐานะทางเศรษฐกิจดี มีสถานภาพทางสังคมสูง เป็นผู้มีชื่อเสียง มีความรู้ความสามารถในด้านต่างๆ เช่น ความสามารถด้านการพูด การเขียน ทางศาสนาและทางความคิด เป็นต้น เหตุที่ผู้นำจึงสามารถจัดแบ่งออกได้หลายประเภทโดยพิจารณาจากหลายปัจจัยประกอบกัน กล่าวคือ พิจารณาคุณสมบัติเฉพาะตัวดังกล่าวแล้ว พิจารณาถึงความสัมพันธ์กับกลุ่ม พิจารณาความเป็นผู้นำตามสถานการณ์ เหล่านี้เป็นต้น ⁶

การที่ผู้นำมีความสามารถและมีคุณสมบัติพิเศษกว่าบุคคลโดยทั่วไป ทำให้ผู้นำมีบทบาทมากมายที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มและสังคม กล่าวคือมีบทบาทเกี่ยวข้องตั้งแต่ระดับพื้นฐานของกลุ่ม เช่น เป็นผู้ชี้แนะแนวทาง กระตุ้นเตือน และเป็นขวัญกำลังใจให้กับกลุ่ม เป็นต้น และบทบาทในฐานะศูนย์กลางของกลุ่มไปจนถึงการเป็นตัวแทนของกลุ่มในการติดต่อกับกลุ่มหรือสังคมอื่น

สำหรับแนวความคิดและกรอบทฤษฎีเกี่ยวกับพรรคการเมืองนั้น มีผู้ศึกษาไว้มากมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศตะวันตก ที่ระบบพรรคการเมืองมีพัฒนาการมานานจนเข้มแข็งในปัจจุบัน โดยทั่วไปนั้น มีความเห็นร่วมกันว่าพรรคการเมืองเป็นการรวมตัวกันของกลุ่มบุคคลกลุ่มหนึ่งที่มีแนวความคิดทางด้านการเมือง เศรษฐกิจและสังคม ในแนวทางกว้างๆ คล้ายคลึงกัน บุคคลเหล่านี้จะใช้พรรคการเมืองเป็นเวที (stage) ในการถกเถียง อภิปรายเพื่อหาข้อตกลงร่วมกันในการกำหนดหลักการของพรรค และจัดทำเป็นนโยบายเสนอต่อประชาชน รวมทั้งคัดเลือกสมาชิกลงสมัครรับเลือกตั้งเพื่อมุ่งหวังเข้าไปใช้อำนาจทางการเมืองในการจัดตั้งรัฐบาล หรือทำหน้าที่ด้านนิติบัญญัติในรัฐสภา ⁷ พรรคการเมืองจึงเกิดขึ้นมาเกือบพร้อมๆ กับระบบการเมือง และพัฒนาการมานานจนถือว่าเป็นสถาบันทางการเมืองสำคัญ (political institution) ทำหน้าที่หลากหลาย นับตั้งแต่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง (political partici-

⁶ Murray G. Ross and Charles E. Hendry, Reading in Social Psychology (New York: Henry Holt, 1958).

⁷ ยกตัวอย่างเช่น Maurice Duverger, Political Parties: Their Organization and Activities in the Modern States (London: Methuen, 1964). และ Kay Lawson, The Comparative Study of Political Parties (New York: St. Martin's Press, 1976). เหล่านี้เป็นต้น.

pation) การสร้างบูรณาการ (integration) ในสังคมและการสร้างชาติ (nation-building) บทบาทหน้าที่ในการสร้างความชอบธรรมให้กับระบบการเมือง ส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจ ตลอดจนการให้การศึกษาทางการเมืองแก่ประชาชน เป็นต้น^๘

ดังนั้นพรรคการเมืองจึงมีความสำคัญต่อระบบการเมือง มีความเกี่ยวข้องกับทุกส่วนในสังคม รวมทั้งเกี่ยวข้องกับประชาชนโดยทั่วไปในทุกกลุ่มทุกชนชั้น เหตุนี้ประชาชนจึงย่อมเกิดแนวความคิดหรือทัศนคติ ตลอดจนการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองต่อพรรคการเมืองในลักษณะต่างๆ กัน ตามสถานภาพทางความคิดและทัศนคติของแต่ละคน และตามการดำเนินบทบาททางการเมืองของพรรคการเมืองที่ส่งผลกระทบในด้านต่างๆ ต่อประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งบรรดาผู้ที่มีประสบการณ์ (experienced) กับพรรคการเมืองทั้งโดยตรงและโดยอ้อม เนื่องจากทัศนคติ (attitude) หรือแนวความคิดเป็นความรู้สึกที่คนเรามีต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดหรือต่อระบบพรรคการเมือง จะมีระดับมากน้อยแตกต่างกัน และส่งผลให้คนตัดสินใจเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองในลักษณะต่างๆ และแสดงพฤติกรรมออกมา (reaction) ต่อระบบพรรคการเมืองทั้งในเชิงบวกและเชิงลบ ตามแต่ประสบการณ์ที่มีต่อระบบพรรคการเมืองของบุคคลแต่ละคนที่มีสถานภาพส่วนตัวแตกต่างกัน^๙

ส่วนในกรณีของการศึกษาเรื่องนี้คือ "ลักษณะการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้นำศาสนาอิสลามต่อระบบพรรคการเมืองไทยในจังหวัดปัตตานี" ซึ่งผู้นำที่จะเน้นศึกษาก็ได้แก่ อีหม่าม คอยเต็บ และบิหลัน จำนวน 1,620 คน ซึ่งมีพื้นฐานทางสถานภาพส่วนตัวแตกต่างกัน ต่างก็มีประสบการณ์กับระบบพรรคการเมืองในลักษณะที่แตกต่างกันในรายละเอียด จึงส่งผลให้บุคคลเหล่านี้มีลักษณะการมีส่วนร่วมทางการเมืองต่อระบบพรรคการเมืองที่แตกต่างกันออกไป ดังจะได้ทำการศึกษานายละเอียดตามลำดับต่อไป

^๘ Robert Michels, Political Parties (New York: Macmillan Co., 1962). และ David Apter, The Politics of Modernization (Chicago: The University of Chicago Press, 1965).

^๙ L.L. Thurstone, "Attitudes Can Be Measured", American Journal of Sociology, 33 (1958), p.531. และ William D. Halsy and Others, "Attitude and Attitude Measurement", Collier's Encyclopedia, 3 (1965), p.240.

สมมติฐานในการศึกษา

จากแนวความคิดและกรอบทฤษฎีดังกล่าวมาข้างต้น สามารถนำมาเป็นกรอบกำหนดสมมติฐานในการศึกษาได้ดังนี้ คือ

1. ลักษณะของการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้นำศาสนาอิสลามต่อระบบพรรคการเมืองในจังหวัดปัตตานีนั้น จะมีลักษณะหรือรูปแบบหลายประการ แต่ลักษณะหรือรูปแบบที่สำคัญคือ ลักษณะของการเกี่ยวข้องกับกระบวนการของการเลือกตั้ง ทั้งที่เกี่ยวข้องกับผู้สมัคร พรรคการเมืองทางราชการ และประชาชนในชุมชนท้องถิ่น มีลักษณะเกี่ยวข้องกับการชักชวนหรือชักจูงประชาชนให้เข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองในฐานะผู้นำชุมชน การชักจูงให้ประชาชนไปใช้สิทธิเลือกตั้งหรือสนับสนุนผู้สมัครบางคนหรือพรรคการเมืองบางพรรคในลักษณะของ "หัวคะแนน" เกี่ยวข้องในลักษณะของการติดต่อสมาคมกับพรรคการเมืองต่างๆ เหล่านี้เป็นต้น
2. ผู้นำศาสนาอิสลามในจังหวัดปัตตานีที่มีพื้นฐานสถานภาพส่วนตัวทางด้านต่างๆ ซึ่งได้แก่ สถานภาพของตำแหน่งทางศาสนา สถานภาพทางสังคม เศรษฐกิจ ตลอดจนอายุหรือวัย และระยะเวลาที่อยู่ในตำแหน่งทางศาสนาแตกต่างกัน ก็จะมีลักษณะการมีส่วนร่วมทางการเมืองต่อระบบพรรคการเมืองแตกต่างกัน และในทางตรงกันข้าม ถ้าผู้นำศาสนาอิสลามมีพื้นฐานสถานภาพส่วนตัวในด้านต่างๆ ดังกล่าวที่คล้ายคลึงกัน ก็จะส่งผลให้มีลักษณะการมีส่วนร่วมทางการเมืองคล้ายคลึงกันด้วย
3. ผู้นำศาสนาอิสลามในจังหวัดปัตตานีส่วนใหญ่มีแนวความคิดหรือทัศนคติในทางลบต่อพรรคการเมือง กล่าวคือ มีลักษณะของการไม่ยอมรับว่าระบบพรรคการเมือง เป็นสถาบันที่สามารถแก้ไขปัญหาทางการเมืองได้ ไม่สามารถเป็นตัวแทนหรือสนองตอบต่อข้อเรียกร้องในด้านต่างๆ ของชาวมุสลิมได้ และเห็นว่าพรรคการเมืองไทยยังไม่เข้มแข็ง ไม่มีบทบาททางการเมืองที่โดดเด่นอย่างที่ประชาชนต้องการ และยังไม่มีความนโยบายที่ชัดเจนในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ของท้องถิ่นและปัญหาของชาติ จะมีลักษณะการมีส่วนร่วมทางการเมืองน้อยหรือมีลักษณะที่จำกัด และมีผู้นำศาสนาอิสลามส่วนน้อยที่มีแนวความคิดหรือทัศนคติในทางบวกหรือในทางตรงกันข้ามกับที่กล่าวมาข้างต้นต่อระบบพรรคการเมือง ซึ่งผู้นำเหล่านี้จะมีลักษณะการมีส่วนร่วมทางการเมืองกว้างขวางหลายลักษณะแตกต่างจากกลุ่มแรก

นิยามศัพท์ที่ใช้ในการศึกษา

ในการศึกษาเรื่อง "ลักษณะการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้นำศาสนาอิสลามต่อระบบพรรคการเมืองในจังหวัดปัตตานี" มีศัพท์ (term) สำคัญที่ใช้ในการศึกษาดังนี้ คือ

1. ผู้นำศาสนาอิสลาม (Islamic leaders) หมายถึง ผู้นำศาสนาในระดับมัสยิด ซึ่งได้แก่ อิหม่าม คอเต็บ และบิหลัน ในจังหวัดปัตตานีจำนวน 1,620 คนจาก 540 มัสยิด

อิหม่าม คอเต็บ และบิหลัน เป็นเพศชาย มีฐานะเป็นอิสลามิกชน มีอายุไม่ต่ำกว่า 20 ปีบริบูรณ์ มีความรู้ความสามารถในการประกอบพิธีนัสการได้ถูกต้องตามพระธรรมวินัยและรักษาจารีตประเพณีอันดีงามของศาสนาอิสลาม ถูกเลือกตั้งจากประชาชนที่อยู่รายรอบมัสยิดให้ดำรงตำแหน่งกรรมการมัสยิดโดยไม่มีวาระ หรือจนตลอดชีวิตหรือจนกว่าประชาชนประจำมัสยิดมากกว่าครึ่งหนึ่งลงมติถอดถอนออก ทั้งนี้อิหม่ามจะดำรงตำแหน่งประธานกรรมการ และเป็นตัวแทนไปเลือกตั้งคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดแทนกรรมการมัสยิดทั้งหมด ส่วนคอเต็บดำรงตำแหน่งรองประธานกรรมการ

ทั้งนี้สามารถแยกรายละเอียดเกี่ยวกับอิหม่าม คอเต็บ และบิหลัน ออกได้ดังนี้ คือ

1.1 อิหม่าม หมายความว่า ผู้นำในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาอิสลามประจำมัสยิด และดำรงตำแหน่งประธานกรรมการมัสยิด ตามพระราชบัญญัติมัสยิดอิสลาม พ.ศ.2490 ด้วย อิหม่ามยังเป็นผู้ดำเนินการอบรมสั่งสอนการปฏิบัติศาสนกิจในมัสยิด และดูแลกิจการของมัสยิดเพื่อผลประโยชน์ของชุมชนนั้นๆ

1.2 คอเต็บ หมายความว่า บุคคลผู้แสดงธรรมในการประกอบพิธีกรรมตามศาสนกิจที่มัสยิดประจำทุกวันศุกร์ ตามพระราชบัญญัติมัสยิดอิสลาม พ.ศ.2490 นอกจากคอเต็บจะเป็นกรรมการมัสยิดแล้วยังดำรงตำแหน่งรองประธานกรรมการมัสยิดด้วย

1.3 บิหลัน หมายความว่า บุคคลผู้เรียกร้องให้ปวงสัปบุรุษหรือบรรดาชาวมุสลิมที่ได้ขึ้นทะเบียนเป็นสมาชิกประจำมัสยิดนั้นๆ มาร่วมปฏิบัติศาสนกิจในมัสยิด บิหลันจึงเป็นผู้ดูแลเรื่องการดูวงจันทร์ เพื่อกำหนดวันขึ้นเดือนใหม่ หรือวันสำคัญทางศาสนาอิสลามอื่นๆ และตามพระราชบัญญัติมัสยิดอิสลาม พ.ศ.2490 บิหลันยังเป็นการกรรมการมัสยิดด้วย

2. การมีส่วนร่วมทางการเมือง (political participation) ในที่นี้หมายถึง การเข้าไปเกี่ยวข้องกับทางการเมืองในลักษณะต่างๆ ทั้งการร่วมกิจกรรมทางการเมือง เช่น การรับรู้ข่าวสารทางการเมือง การพูดคุยกติงทางการเมือง การไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง และการสมัครรับเลือกตั้ง เป็นต้น และการเสนอข้อเรียกร้องต้องการต่างๆ เข้าสู่ระบบการเมือง

ส่วนการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้นำศาสนาอิสลามในการศึกษาเรื่องนี้เป็นลักษณะการมีส่วนร่วมในลักษณะต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับระบบพรรคการเมืองไทย เช่น การสนับสนุนผู้สมัคร และพรรคการเมือง การเป็นตัวแทนผู้สมัครและพรรคการเมืองเพื่อเสนอข้อหาและชักชวนประชาชนให้สนใจพรรคการเมืองนั้นๆ หรือชักชวนให้ประชาชนเห็นเหตความสนใจจากพรรคการเมืองบางพรรค เหล่านี้เป็นต้น

3. ทัศนคติ (attitude) หมายถึง แนวความคิดในระดับที่อาจมีมากหรือน้อยทั้งในเชิงบวกและเชิงลบ ต่อระบบพรรคการเมืองไทยของผู้นำศาสนาอิสลามในจังหวัดปัตตานี ซึ่งทัศนคติของผู้นำศาสนาอิสลามนี้ ก็เกิดมาจากการที่พวกเขาไม่ประสบความสำเร็จกับระบบพรรคการเมืองไทยทั้งโดยตรงและโดยอ้อม เช่น การพบปะกับผู้สมัครหรือตัวแทนพรรคการเมือง การสนับสนุนผู้สมัคร และพรรคการเมือง เหล่านี้เป็นต้น

ข้อจำกัดในการศึกษา

การศึกษาเรื่อง "ลักษณะการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้นำศาสนาอิสลามต่อระบบพรรคการเมืองในจังหวัดปัตตานี" มีข้อจำกัดอยู่หลายประการ คือ

1. ข้อจำกัดในทางด้านภาษา เนื่องจากผู้นำศาสนาอิสลามส่วนหนึ่งจะพูดเฉพาะภาษามลายู ไม่สามารถพูดภาษาไทยได้ ดังนั้นการทำการสัมภาษณ์จึงต้องใช้ล่ามที่รู้ภาษามลายู การเก็บข้อมูลโดยไม่มีปัญหาในการสื่อสารเช่นนี้ นับเป็นข้อจำกัดที่สำคัญยิ่งในการศึกษาเรื่องนี้

2. ข้อจำกัดในด้านเงินทุนและเวลา แม้จะไม่ใช้ประเด็นสำคัญโดยตรงต่อการศึกษาวเคราะห์แต่ก็มีส่วนสำคัญที่ทำให้การศึกษามีขอบปรองได้ในบางลักษณะ เช่น การเก็บข้อมูลที่ต้องทำอย่างเร่งรีบ หรือไม่สามารถไปสอบถามหรือสัมภาษณ์เพิ่มเติมได้หลายครั้งเหล่านี้ เป็นต้น

แต่อย่างไรก็ตาม ผู้ศึกษาได้พยายามลดข้อจำกัดเหล่านี้ในหลายลักษณะเท่าที่จะทำได้ เช่น การหาผู้ช่วยที่สามารถสื่อสารภาษามลายูได้มาช่วยในการสัมภาษณ์จำนวนหนึ่ง และเพิ่มเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูลมากขึ้น เช่น ในวันหยุด และในเวลาว่าง เหล่านี้เป็นต้น ดังนั้นการศึกษาจึงยังคงเน้นการสัมภาษณ์ผู้นำศาสนาอิสลาม คือ อิหม่าม คอเต็บ และบิหลัน ที่ประจำอยู่ตามมัสยิดต่างๆ 540 มัสยิดในจังหวัดปัตตานี โดยแยกออกมาเป็นกลุ่มศึกษา คือ อิหม่ามจำนวน 50 คน คอเต็บ 50 คน และบิหลัน 50 คน กระจายอยู่ในอำเภอต่างๆ ของจังหวัดปัตตานีครบทุกอำเภอ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการศึกษา

คาดว่าจะการศึกษาเรื่องนี้คงเกิดประโยชน์ในทางวิชาการและต่อผู้ที่สนใจในหลายลักษณะ คือ

1. ทำให้สามารถเข้าใจถึงลักษณะของการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้นำศาสนาอิสลามในจังหวัดปัตตานีต่อระบบพรรคการเมืองไทยว่ามีลักษณะ เช่นใดบ้าง และมีประเด็นปัญหาสำคัญอะไรบ้างที่เป็นสาเหตุทำให้มีลักษณะการมีส่วนร่วมทางการเมืองในลักษณะนี้
2. ลักษณะการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้นำศาสนาอิสลามต่อระบบพรรคการเมืองไทยดังกล่าว อาจสะท้อนให้เห็นถึงปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินบทบาททางการเมืองของพรรคการเมืองไทยในบางลักษณะ ซึ่งจะ เป็นประโยชน์ต่อพรรคการเมืองและผู้ที่เกี่ยวข้องจะได้นำมาพิจารณาแก้ไขปรับปรุงต่อไป
3. เป็นประโยชน์ต่อวิชาการทางด้านรัฐศาสตร์ในการที่จะนำการศึกษาให้ลึกซึ้งมากยิ่งขึ้นในกรณีที่เกี่ยวข้องกัน เพื่อหาข้อสรุปสำคัญ ที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาระบบพรรคการเมืองไทยในปัจจุบัน
4. เป็นประโยชน์ต่อผู้ที่สนใจ ทั้งระดับการศึกษาเพื่อระดับความรู้ และผู้ที่ต้องการศึกษาค้นคว้าเพื่อเปรียบเทียบกับงานวิจัยเล่มอื่นๆ ที่มีผู้ทำไว้ในลักษณะใกล้เคียงกัน

การนำเสนอผลงานการวิจัย

จะแบ่งการนำเสนอออกเป็นบทๆ ตามลำดับดังนี้ คือ

บทที่ 1 ประกอบด้วยหัวข้อต่างๆ ดังนี้ คือ

- บทนำ
- สภาพทั่วไปและความสำคัญของปัญหา
- วัตถุประสงค์ในการศึกษา
- ขอบเขตในการศึกษา
- ระเบียบวิธีในการศึกษา
- แนวความคิดที่ใช้ในการศึกษา
- สมมติฐานในการศึกษา
- นิยามศัพท์ที่ใช้ในการศึกษา
- ขอบจำกัดในการศึกษา

- ประโยชน์ที่จะได้รับจากการศึกษา
- การนำเสนอผลการศึกษา

บทที่ 2 แนวความคิดและทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษา

- ทฤษฎีเกี่ยวกับพรรคการเมืองและระบบพรรคการเมือง
- ทฤษฎีเกี่ยวกับผู้นำ และผู้นำศาสนาอิสลาม
- ทฤษฎีเกี่ยวกับทัศนคติ ความเข้าใจทางการเมือง และการมีส่วนร่วมทางการเมือง
- สรุปแนวความคิดและกรอบทฤษฎีในการศึกษา
- งานวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

บทที่ 3 ประวัติและบทบาทของพรรคการเมืองไทย

- ประวัติและความเป็นมาของพรรคการเมืองไทย
- บทบาทพรรคการเมืองในจังหวัดปัตตานี

บทที่ 4 ผู้นำศาสนาอิสลามในจังหวัดปัตตานี

- 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้
- จังหวัดปัตตานี
- ผู้นำศาสนาอิสลามในจังหวัดปัตตานี

บทที่ 5 การมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้นำศาสนาอิสลามในจังหวัดปัตตานี

- วิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์
- การยืนยันสมมติฐาน

บทที่ 6 สรุปการศึกษาและจัดทำข้อเสนอแนะ

- สรุปการศึกษา
- จัดทำข้อเสนอแนะ

บรรณานุกรม

ภาคผนวก

- ภาคผนวก ก. แบบสัมภาษณ์
- ภาคผนวก ข. ตารางแสดงลักษณะการมีส่วนร่วมทางการเมือง และความสัมพันธ์กับผู้สมัครและพรรคการเมืองในด้านต่างๆ ของอิหม่าม คอเต็บ และบิหลัน
- ภาคผนวก ค. บัญชีทำเนียบรายชื่อ มัสยิด อิหม่าม คอเต็บ และบิหลัน ในจังหวัดปัตตานี